

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

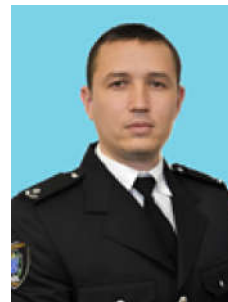
УДК 351.74:37

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-1-158-163

Кобзар О. Ф.
доктор юридичних
наук, доцент
(Київський
факультет
Національної
академії
Національної
гвардії України)

Дараган В. В.
доктор юридичних
наук, доцент
(Дніпропетровський
державний
університет
внутрішніх справ)

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Визначено сучасні проблеми підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції. Запропоновано основні напрямки удосконалення підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції: 1) підвищення вимог до якості юридичної освіти та професійної підготовки майбутніх працівників слідчих підрозділів; 2) запровадження підготовки фахівців для органів досудового розслідування відповідно за закріпленими МВС України профілями; 3) запровадження ефективної моделі проведення бінарних занять із залученням досвідчених працівників органів досудового розслідування в процесі підготовки фахівців для таких органів.

Ключові слова: підготовка фахівців, органи досудового розслідування, заклади вищої освіти, Національна поліція.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні триває процес реформування органів внутрішніх справ та правоохоронної системи в цілому, вплив як зовнішніх, так і внутрішніх факторів зумовлює необхідність постійного удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності підрозділів Національної поліції, зміни їх структурно-функціональної побудови, а це визначає потребу своєчасного наукового аналізу та розробок з метою їх впровадження у практичну діяльність, а також удосконалення якості підготовки відповідних фахівців.

Органи досудового розслідування держави є одним з основних суб'єктів реалізації її правоохоронної функції. Саме в діяльності цих органів найяскравіше виявляється реально існуючий стан боротьби зі злочинністю та захищеність прав і свобод громадян від злочинних посягань [1, с. 1].

З кожним роком до правоохоронної діяльності державних органів, зокрема Національної поліції, висуваються більш підвищені вимоги, що у свою чергу вимагає збільшення обсягу необхідних знань працівниками поліції. Підвищення інтелектуального рівня злочинців, використання правопорушниками більш досконалих способів та засобів вчинення правопорушень, ретельна підготовка, маскування злочинних дій вимагають

© Кобзар О.Ф., 2019
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5422-235X>
mail@nangu.edu.ua

© Дараган В.В., 2019
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1735-2371>
velcom07@gmail.com

адекватного реагування органів внутрішніх справ, що вимагає у свою чергу відповідної професійної підготовки працівників системи МВС.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання підготовки фахівців для ОВС досліджували А. В. Андрєєв, О. М. Бандурка, І. В. Бригадир, К. Л. Бугайчук, Р. Г. Валєєв, І. В. Зозуля, В. В. Колісніченко, А. В. Мовчан, О. В. Кузнїченко, І. В. Панова, В. О. Пугач, А. В. Романов, А. С. Салман, Д. Ю. Сїротченко, В. В. Сокурєнко, В. В. Тарасєнко, С. М. Школа та ін. Проте сьогодні бракує ґрунтовних досліджень щодо напрямків удосконалення підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції, що зумовлює *актуальність* досліджуваної проблематики.

Метою написання статті є визначення напрямків удосконалення підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції.

Виклад основного матеріалу. Реформування системи ОВС суттєво вплинуло на структурно-функціональну побудову окремих підрозділів Національної поліції, велику частину з них було значно скорочено, деякі підрозділи були зовсім ліквідовані.

Після початку реформування ОВС минуло не так багато часу, але уже сьогодні вбачається значна кількість прорахунків у структурно-функціональній побудові окремих підрозділів Національної поліції.

На сьогодні нагальною є проблема налагодження взаємодії між працівниками окремих підрозділів кримінальної поліції та слідчими підрозділів органів досудового розслідування.

Вказана проблема в першу чергу виникла у тих підрозділах, які в процесі реформування були відділені від територіальних підрозділів Національної поліції (підрозділи стратегїчних розслідувань) та тих, які були утворені в процесі реформування (кіберполїція).

Наприклад, справи у злочинах, виявлених працівниками відділів при управліннях стратегїчних розслідувань, як правило, розслідують або слідчі слідчих управлінь при ГУНП в областях, або слідчі підрозділи при відділеннях поліції в обласних центрах, де розташоване відповідне управління стратегїчних розслідувань. І тут майже не виникає проблем з організацією взаємодії між цими підрозділами. Однак у випадку виявлення злочинів працівниками міжрайонних відділів стратегїчних розслідувань такі злочини розслідують слідчі підрозділи при відділеннях (відділах) поліції, на території яких такий злочин було скоєно, і тут виникають проблеми, описані нами вище, пов'язані з великою територією обслуговування таких відділів стратегїчних розслідувань. Оперативний працівник, який працює в окремо взятому районному центрі, не має можливості якісно здійснювати оперативне супроводження кримінального провадження, яке ведеться слідчим за 50, а в деяких випадках, і за 100 кілометрів від місця дислокації оперативного підрозділу.

Ще гірша ситуація виникає в процесі налагодження взаємодії зі слідчими в процесі розслідування кіберзлочинів, оскільки підрозділи кіберполїції взагалі мають міжрегіональну побудову і мають значно гіршу ніж у підрозділів стратегїчних розслідувань територіальну розгалуженість.

Але навіть у випадку, коли й оперативний підрозділ і слідчий підрозділ, в якому знаходиться кримінальне провадження, будуть розташовані в одному місці, це не вирішить проблему, пов'язану з кваліфікацією слідчих, оскільки, як показали результати дослідження, у переважній більшості випадків лише в слідчих управліннях були наявні слідчі, які спеціалізуються на розслідуванні кримінальних правопорушень виявлення яких покладено на окремі підрозділи кримінальної поліції (боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми; протидії наркозлочинності; внутрішньої безпеки; кіберполїції; стратегїчних розслідувань), і більшість із них становлять колишні працівники таких підрозділів, які потрапили під скорочення в процесі реформування ОВС та зміни структурно-функціональної побудови підрозділів кримінальної поліції. Інша частина слідчих, зокрема ті, які працюють в територіальних органах, підрозділах поліції, мають поверхневі знання щодо розслідування таких злочинів та не мають достатнього досвіду їх розслідування.

На нашу думку, вирішити зазначену проблему можна двома основними способами:

По-перше, здійснювати підготовку фахівців для органів досудового розслідування за відповідними напрямками або спеціалізацією підготовки.

По-друге, змінити статус оперуповноваженого (інспектора) окремих підрозділів кримінальної поліції на детектива [2, с. 59].

При цьому слід зазначити, що застосування будь-якого із запропонованих способів вказують на необхідність якісно нового підходу до підготовки фахівців для органів досудового розслідування. Крім того, на сьогодні існуюча нормативна база не надає можливості без внесення відповідних змін у законодавство створити в структурі Національної поліції детективні підрозділи, тому пропонуємо більш детально зупинитися на першому способі вирішення існуючих на сьогодні проблем.

Підвищення професіоналізму працівників поліції, зокрема слідчих, безпосередньо залежить від якості навчально-виховного процесу в закладах освіти системи МВС України. Переважна більшість науковців та практичних працівників єдині у тому, що основним способом забезпечення якості та ефективності діяльності працівників поліції є «сучасна система професійної освіти, що орієнтована на підготовку професіонала, здатного виконувати свої функції».

Слід зазначити, що у структурі ЗВО МВС України спеціалізація підготовки працівників поліції зосереджена лише на процесі підготовки працівників оперативних підрозділів кримінальної поліції (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ – фінансово-економічна безпека; Одеський державний університет внутрішніх справ – підрозділи протидії наркозлочинності тощо). У свою чергу процес підготовки фахівців для органів досудового розслідування не має такою розгалуженою системи за напрямками підготовки.

Відомча система освіти не існує ізольовано, у якомусь вакуумі, вона є органічною складовою національної системи освіти України. З іншого боку, життєздатність відомчої системи зумовлюється тим, що на неї безпосередньо впливають замовники на висококваліфіковані кадри, тобто галузеві служби Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції зокрема. Саме тому необхідно чітко визначити, що, на відміну від орієнтації на підготовку фахівців широкого профілю у провідних цивільних навчальних закладах, відомча система освіти спрямована, перш за все, на якісне кадрове забезпечення конкретних галузей діяльності органів та підрозділів Національної поліції. Отож, з метою найбільш повного задоволення фахових запитів та потреб замовників на спеціалістів, основне завдання відомчих навчальних закладів полягає у підготовці достатньою мірою спеціалізованих фахівців.

На нашу думку, заклади вищої освіти, крім МВС, не призначені для підготовки фахівців для Національної поліції. Вони можуть бути початковою ланкою в подальшій професійній освіті поліцейського, але в ніякому разі не базовою, тобто вони надають знання загального характеру, які у подальшому можуть бути використані у службовій діяльності.

Отже, найважливішим напрямком вирішення проблем кадрового забезпечення органів досудового розслідування є підвищення вимог до якості юридичної освіти та професійної підготовки майбутніх працівників слідчих підрозділів.

На нашу думку, навіть стовідсоткове вирішення проблеми одержання слідчими вищої юридичної освіти буде недостатнім у зв'язку з появою нових видів злочинів, розслідування яких вимагає серйозної професійної підготовки, зокрема перепідготовки слідчих та підвищення їх кваліфікації [3, с. 135]. Наприклад, при розслідуванні злочинів у сфері економіки, торгівлі людьми, кібербезпеки тощо.

Як відомо, перехід до інноваційних форм навчання вимагає певних фінансових витрат. Оскільки в цей час МВС не може здійснити достатнє фінансування закладів освіти, перебудова навчального процесу здійснюється, як правило, силами і можливостями самих закладів освіти.

На сьогодні підготовкою фахівців для органів досудового розслідування займаються усі без винятку ЗВО МВС України. При цьому, слід зазначити, що рік тому наказом МВС України № 479 «Про вдосконалення підготовки поліцейських у ЗВО МВС» за Національною академією внутрішніх справ, Харківським національним університетом внутрішніх справ, Львівським державним університетом внутрішніх справ, Одеським державним університетом внутрішніх справ та Дніпропетровським державним університетом внутрішніх справ було встановлено пріоритетність у забезпеченні післядипломної освіти за видами службової діяльності поліцейських [4, с. 84].

Головним в організації навчального процесу під час підготовки слідчих повинно стати максимальне наближення змісту навчання до потреб практики. Науково-педагогічні кадри мусять чітко усвідомити, що усі здобутки певних галузей знань повинні бути підпорядковані вимогам практики. Вони повинні стати теоретично-

методологічним підґрунтям реальної діяльності слідчих.

На сучасному етапі розвитку суспільства обсяг та складність інформаційних потоків з кожним роком збільшується. Тому традиційна система навчання у закладах освіти МВС України потребує постійного удосконалення на основі сучасних досягнень науки та техніки, що пов'язано з поліпшенням методики організації та проведення навчального процесу.

Аналіз програм підвищення кваліфікації та спеціалізації слідчих Національної поліції, які були надані МВС, вказує на те, що раніше визначена вищезазначеним наказом МВС України пріоритетність не була врахована. Наприклад, за Дніпропетровським державним університетом внутрішніх справ була встановлено пріоритетність за такими профілями:

- превентивна діяльність;
- ювенальна превенція;
- організація роботи чергових частин та служби «102»;
- економічна безпека.

Жоден з зазначених профілів підготовки не було враховано в процесі формування програм підвищення кваліфікації та спеціалізації слідчих Національної поліції.

На нашу думку, в ЗВО МВС України доцільно було б запровадити підготовку фахівців для органів досудового розслідування відповідно за закріпленими МВС України профілями.

Слід зазначити, що окремі кроки в цьому напрямі вже зроблено. Зокрема, МВС розробило новий план освітнього процесу для спеціальності 081 «Право», в якому вже передбачено плани для підготовки слідчих для підрозділів боротьби з кіберзлочинністю.

На нашу думку, крім вказаної спеціалізації, існує необхідність запровадити відповідну підготовку слідчих за такими спеціалізаціями:

- боротьба зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми;
- протидії наркозлочинності;
- внутрішньої безпеки;
- стратегічних розслідувань.

При цьому, з метою запровадження підготовки слідчих за окремими напрямками спеціалізації, доцільно здійснити аналіз потреб територіальних органів Національної поліції в таких фахівцях, зокрема не тільки у слідчих управліннях, а й відділах (відділеннях) поліції, оскільки останні працюють також за матеріалами, зібраними оперативними підрозділами, які на сьогодні на місцях також не мають відповідного поділу за спеціалізаціями, оскільки після реформування підрозділи карного розшуку в територіальних відділах та відділеннях поліції отримали нову назву «кримінальна поліція». А якщо в цілому казати про структуру кримінальної поліції на рівні апарату Національної поліції, то вона на сьогодні включає у себе 11 підрозділів з різною спеціалізацією.

Незаперечним є і те, що якість професійної підготовки слідчих визначається не тільки якістю і змістом навчального процесу, але і кваліфікацією та професійною майстерністю і досвідом викладацького складу. Постійне вдосконалення підготовки науково-педагогічних кадрів має велике значення не тільки для укріплення кадрового потенціалу закладів вищої освіти, але й для підвищення якості навчальних занять.

Сьогодні заклади вищої освіти МВС зіткнулись із проблемою такого змісту: що має бути пріоритетним під час підбору викладацьких кадрів – практичний досвід чи наявність в певної особи педагогічних здібностей. Як правило, викладачі, які мають досвід практичної діяльності, вбачають освітню мету лише у передачі свого особистого досвіду, який залишається сталим, тобто таким, що не удосконалюється, так як ці викладачі не мають необхідного досвіду боротьби із сучасною злочинністю і внаслідок цього діляться колишнім досвідом, який певною мірою є застарілим. У свою чергу викладачі, які не мають практичного досвіду професійної діяльності в органах досудового розслідування, надають переважно новітні знання, але переважно теоретичної спрямованості.

Зазначене зумовлює необхідність побудови ефективної моделі проведення бінарних занять із залученням досвідчених працівників органів досудового розслідування в процесі підготовки фахівців для таких органів у закладах вищої освіти МВС України.

Наприкінці хотілось би зазначити, що необхідність запровадження вказаної системи підготовки обумовлена не тільки проблемами в налагодженні взаємодії між підрозділами слідства та відповідними підрозділами, а й специфікою розслідування відповідних злочинів.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна дійти до висновку, що на сьогодні існує нагальна потреба вдосконалення підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції. Основними напрямками вдосконалення підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції повинні стати: 1) підвищення вимог до якості юридичної освіти та професійної підготовки майбутніх працівників слідчих підрозділів; 2) запровадження підготовки фахівців для органів досудового розслідування відповідно за закріпленими МВС України профілями; 3) запровадження ефективної моделі проведення бінарних занять із залученням досвідчених працівників органів досудового розслідування в процесі підготовки фахівців для таких органів.

Список використаних джерел

1. Каткова А. Г. Правові та організаційні аспекти управління слідчими підрозділами органів внутрішніх справ України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; Національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2003. 18 с.
2. Дараган В. В. Щодо напрямків підготовки фахівців для органів досудового розслідування. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 7 черв. 2019 р.)*. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 58-61.
3. Алексєєв О. О. Сучасні проблеми криміналістичної підготовки слідчих (за матеріалами анкетування). *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2002. № 4. С. 134-143.
4. Кобзар О. Ф. Шляхи удосконалення підготовки слідчих у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 7 черв. 2019 р.)*. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 82-85.

Надійшла до редакції 11.12.2019

References

1. Katkova, A. H. (2003) Pravovi ta orhanizatsiyni aspekty upravlinnya slidchymy pidrozdilamy orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrayiny [Legal and organizational aspects of management of investigative units of law-enforcement bodies of Ukraine]: avto-ref. dys... kand. yuryd. nauk: 12.00.07; Natsional'nyy un-t vnutrishnikh sprav. KH., 2003. 18 s. [in Ukr.].
2. Darahan, V. V. (2019) Shchodo napryamkiv pidhotovky fakhivtsiv dlya orhaniv dosudovoho rozsliduvannya [On directions of preparation of experts for bodies of pre-trial investigation] // Aktual'ni problemy diyal'nosti orhaniv dosudovoho rozsliduvannya: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Dnipro, 7 cherv. 2019 r.). Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav, 2019. S. 58-61. [in Ukr.].
3. Alyeksyyev, O. O. (2002) Suchasni problemy kryminalistychnoyi pidhotovky slidchykh (za materialamy anketuvannya) [Modern problems of forensic training of investigators (according to questionnaire materials)] // Visnyk Odes'koho instytutu vnutrishnikh sprav. № 4. S. 134-143. [in Ukr.].
4. Kobzar, O. F. (2019) Shlyakhy udoskonalennya pidhotovky slidchykh u zakladakh vyshchoyi osvity zi spetsyfichnymy umovamy navchannya MVS Ukrayiny [Ways to improve the training of investigators in higher education institutions with specific training conditions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine] // Aktual'ni problemy diyal'nosti orhaniv dosudovoho rozsliduvannya: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Dnipro, 7 cherv. 2019 r.). Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav, 2019. S. 82-85. [in Ukr.].

SUMMARY

Kobzar O.F., Darahan V.V. Areas of improvement of training National police pre-trial investigators. The article deals with defining directions for improving the training of specialists for pre-trial investigation bodies of the National Police. Every year, more demanding demands are placed on law enforcement activities of state bodies, in particular the National Police, which in turn requires an increase in the amount of knowledge required by police officers. Increasing the intellectual level of criminals, using offenders more sophisticated methods and means of committing offenses, careful training, masking criminal acts require adequate response of law enforcement agencies, which in turn requires appropriate training of Interior Ministry employees.

An analysis of the publications which initiated the solution of this problem showed that today there is a lack of thorough research on the directions of improving the training of specialists for the bodies of pre-trial investigation of the National Police, which determines the relevance of the investigated problems. At present, within the structure of higher education institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the specialization of training police officers is focused only on the process of training police officers of criminal police (Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs - financial and economic security; Odessa State University of Internal Affairs - units of counteraction etc.). In turn, the process of training specialists for pre-trial investigation bodies does not have such an extensive system of training areas.

As a result of the conducted research, it is concluded that there is an urgent need to improve the

training of specialists for pre-trial investigation bodies of the National Police. The main directions for improving the training of specialists for the pre-trial investigation bodies of the National Police should be: 1) increasing the requirements for the quality of legal education and professional training of future employees of investigative units; 2) introduction of training of experts for pre-trial investigation bodies according to the profiles assigned by the Ministry of Internal Affairs of Ukraine; 3) introduction of an effective model of conducting binary classes with the involvement of experienced staff of pre-trial investigation bodies in the process of training specialists for such bodies.

Keywords: *specialist training, pre-trial investigation bodies, higher education institutions, National Police.*

УДК 343.71

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-1-163-168

Стащак А. Ю.
кандидат
юридичних наук
(Харківський
національний
університет
внутрішніх справ)

Шендрик В. В.
доктор юридичних
наук, професор,
заслужений юрист
України
(Харківський
національний
університет
внутрішніх справ)

НАУКОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ПРИНЦИПИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ»

Статтю присвячено теоретичним проблемам визначення змісту дефініції «принципи оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції». За результатами виконаного аналізу встановлено: по-перше, наявність різноманіття підходів і думок, сформульованих у результаті обговорення найбільш болючих та гострих аспектів, що відповідно вимагає комплексного підходу до розгляду та визначення змісту поняття «принципи оперативно-розшукової діяльності»; по-друге, визначено, що останнім часом серед фахівців-юристів триває активна полеміка щодо тематики обмеження конституційних прав та свобод особи під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Зазначене, з одного боку, зумовлюється великою кількістю наявних порушень у вказаній сфері практичними працівниками, а з іншого – недостатнім розумінням основних положень у частині проведення оперативно-розшукових заходів у вигляді невизначеності щодо застосування принципів ОРД у процесі протидії злочинності. Для досягнення поставленої у статті мети розглянуто семантику досліджуваного поняття, думки вітчизняних та зарубіжних вчених, наведено та критично проаналізовано принципово відмінні погляди. Як наслідок, констатовано, що під дефініцією «принципи оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції» слід розуміти закріплені чинним законодавством керівні та основоположні ідеї та цінності, що не підлягають порушенню та в загальному вигляді визначають парадигму, основоположні курс, межі та границі для здійснення оперативно-розшукових заходів, використання оперативно-розшукових сил та засобів під час повсякденної діяльності підрозділів кримінальної поліції, спрямованої на оперативно-розшукову протидію злочинності.

Ключові слова: *принципи, оперативно-розшукова діяльність, підрозділи кримінальної поліції.*

Постановка проблеми. Положеннями конституції України людина, її права та свободи визначено найвищою соціальною цінністю [1] та є основоположним принципом для всього іншого національного законодавства. Також у Конституції України визначаються і гарантуються права і свободи особи відповідно до загальновизначених принципів і

© Стащак А. Ю.: 2019
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2854-4520>
ord-hnuvs@ukr.net

© Шендрик В.В., 2019
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8967-7223>
ord-hnuvs@ukr.net